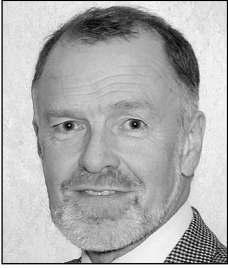

Eintala, fleirtala

Jóhann Heiðar
Jóhannsson

johannhj@landspitali.is

RUNÓLFUR PÁLSSON, LYFLÆKNIR OG NÝRNASÉRFRÆÐINGUR, sendi fyrirspurn um notkun eintölu og fleirtölu í samsettum heitum. Tilefnið var heiti á sýni sem tekið er úr nýra. Runólfur sagði að slíkt sýni væri oftast nefnt **nýrnasýni**, en honum finnst ekki rökrétt að notuð sé fleirtala í fyrri hluta orðsins þegar um er að ræða sýni úr einu (öðru) nýra. Slíkt vill hann nefna **nýrasýni**. Undirritaður vill taka undir þetta. Sýni úr einum eitli verði á sama hátt **eitilsýni**, og sýni úr einni slagæð verði **slagæðarsýni**.

Íðorðasafn lækna verður ekki að miklu gagni við rannsókn á þessu máli. Þar má finna almenn sýn-heiti, svo sem *fleygsýni*, *nálarsýni*, *strokesýni*, *stungusýni*, *vefsýni* og *vefjasýni*, en engin sértæk heiti á líffærasýnum. Spyrja má þó hvort draga megi einhverja ályktun af því að til eru bæði heitin **vefsýni**, sem túlka má sem sýni úr einum vef, og **vefjasýni**, sem túlka má sem sýni úr fleiri vefjum. Sé svo, að almennu heitin verði að geta vísað til fjölda vefja, má gera ráð fyrir að sértæku heitin verði einnig að geta gefið til kynna fjölda líffæra. Gera verður þá ráð fyrir heitum til við-eigandi aðgreiningar, svo sem **eitilsýni** og **eitlasýni**, **garnarsýni** og **garnasýni**, **lungasýni** og **lungnasýni**. Gefa má þá almennu skýringu að eintölu myndin eigi við um sýni úr aðeins einu líffæri, en að fleirtölu myndin vísi til þess að sýni komi úr fleiri en einu líffæri.

Vera má að sumum læknum finnst hér full langt seilst í orðfræðilegri nákvæmni. Undirritaður fékk til dæmis engar undirtektir á orðanefndarfundi við þeirri hugmynd að **glandula adrenalis** yrði endurskírð og látin heita **nýrahetta** til að gefa rými fyrir fleirtöluna **nýrahetttur**. Honum var að bragði á það bent að **ljósastaur** við götubrún bæri oftast einungis eitt ljós og hefði hingað til ekki verið amast við því heiti. Í sumum tilvikum getur þó skipt máli að geta aðgreint fjölda líffæra. **Nýraígræðsla** er strangt tekið annað fyrirbæri en **nýrnaígræðsla**.

Biopsia

Gríska heitið **biopsia** er myndað úr nafnorðunum **bios** sem merkir *líf* og **ops** sem merkir *auga*. **Opsis** merkir hins vegar *sýn*, *sjón* eða *skoðun*. Að lokum kemur svo viðskeytið **-ia** sem oft er notað til að tákna stöðu eða ástand. Uppflettingar í erlendum læknisfræðiorðabókum gefa til kynna að heitið **biopsia** sé notað á tvo vegu: 1. um þann feril eða þá aðgerð að fjarlægja vef(i) úr lifandi líkama og rannsaka með skoðun, oftast smásjárskoðun, og 2. um sýnið eða vefinn sem fjarlægður er. Íðorðasafn lækna birtir og þýðir enska nafnorðið **biopsy** á sambærilegan hátt: 1. *vefsýnitaka*. 2. *vefsýni*, *vefjasýni*. Á síðustu árum hafa svo komið fram heitin **lífsýni** og **lífsýnistaka** sem eru

enn nákvæmari þýðingar á upprunalega gríska heitinu. Í læknisfræðilegu samhengi má oft sleppa orðhlutanum **líf-** án þess að hætta sé á misskilningi. **Skin biopsy** verður þannig: 1. *húðsýnistaka*. 2. *húðsýni*.

Til gamans eru nokkur almennu lífsýnaheitanna úr Íðorðasafni lækna tilgreind og þýðingar Íðorðasafnsins lagfærðar þannig að báðar ofangreindar merkingar komi fram í hverju tilviki: **brush biopsy** 1. burstasýnistaka. 2. burstasýni; **endoscopic biopsy** 1. holspeglunarsýnistaka, holsýnistaka. 2. holspeglunarsýni, holsýni; **excision biopsy** 1. brottskurðarsýnistaka. 2. brottskurðarsýni; **needle biopsy** 1. nálarsýnistaka. 2. nálarsýni; **surface biopsy** 1. yfirborðssýnistaka. 2. yfirborðssýni; **wedge biopsy** 1. fleygsýnistaka. 2. fleygsýni.

Sjálfnæmi

Lilja Sigrún Jónsdóttir, lækni, er ráðgjafi við dánar-meinaskráningu Hagstofu Íslands. Hún sendi fyrirspurn vegna **autoimmune hepatitis** en sá sjúkdómur birtist ekki sem sjálfstæð samsetning í Íðorðasafninu. **Hepatitis** er lifrabólga og **autoimmune** vísar í ónæmissvörun sem beinist gegn eigin vef eða líffæri. Íðorðasafn lækna notar heitið *sjálfsnæmi* sem undirritaður vill frekar nefna *sjálfnæmi* með því að beita stofnsamsetningu en ekki eignarfallssamsetningu. **Autoimmune hepatitis** verður þá **sjálfnæmislifrabólga**.

Heiti á sjónusjúkdómi

Eiríkur Sigurðsson, starfsmaður hjá Íslenskri erfðagreiningu, sendi tölvupóst og bað um aðstoð vegna sjúkdómsheitisins **retinitis pigmentosa**. Læknisfræðiorðabók Dorlands lýsir fyrirbærinu þannig: *Hópur sjúkdóma sem oftast eru arfgengir og einkennast af tapi á sjónuviðbrögðum (samkvæmt sjónurafriti), sjónurýrnun, þrengingu á sjónuæðum, kekkjun á litarefni sjónu og þrengingu á sjónsviði*. Latneska heitið er hvorki nákvæmt né nægilega gegnsætt. **Retinitis** merkir *sjónubólga*, en um slíkt er þó ekki að ræða. **Pigmentosa** merkir hins vegar *litar-* eða *litaður* og vísar einungis í brúnu litarkekkina sem greinast við augnspeglun. Bein þýðing gæti því verið **litar-sjónubólga**. Íðorðasafn lækna hefur gert tilraun til lagfæringar og birtir íslenska heitið **sjónufreknur** með útskýringunni: *Litefnahrönnun sjónu*. Undirritaður tók þá stefnu í svari sínu til Eiríks að blanda saman heitinu og skýringunni og leggja meiri áherslu á litarblettina til að auka á gegnsæið. Úr varð ný tillaga að íslensku heiti: **litblettótt sjónuhrönnun**. Nú sem fyrr væri gaman að fá að heyra viðbrögð þeirra sem telja sig málið varða.